

*Kristina Bromark, Ylva Spånberger Weitz,
Sara Erlandsson & Ulla-Karin Schön*

Samskapande processer

– om makt, ansvar och epistemisk rättvisa
i deltagande forskning

Co-creative processes – power, responsibility and epistemic justice in participatory research

Participatory research design is often used to improve the opportunities of marginalized groups to participate in knowledge production. This article builds on experiences from a research project, where participatory design was used to develop and implement user participation for children and young people in out-of-home care. The aim is to discuss opportunities and challenges in different stages of this research project in order to problematize what participation in participatory research entails. A particular emphasis is given to the power relations between researchers, professionals and users throughout the different stages of the research process – from research design and co-creation to the implementation of co-created knowledge – and to explore how the possibility to maintain epistemic justice vary among participants throughout this process. This article demonstrates that the conditions for maintaining fairness and epistemic justice changes when the participatory research process moves from knowledge production to the implementation of co-created knowledge. The implementation of knowledge takes place in a context with complex and competing interests, where the responsibility and power of researchers is weakened in favor of the responsibility and power of professionals. In this stage, users' opportunities for power and responsibility is also weakened. This shift of responsibility and power has ethical implications, as users at this stage may feel let down if their expectations for change that were raised during earlier stages of the process, are not met in practice.

Keywords: Participatory research, participatory design, co-creative processes, implementation, epistemic injustice

Kristina Bromark är doktorand i socialt arbete vid Stockholms universitet

Ylva Spånberger Weitz är lektor i socialt arbete vid Södertörns högskola

Sara Erlandsson är lektor i socialt arbete vid Stockholms universitet

Ulla-Karin Schön är professor i socialt arbete vid Stockholms universitet

Kontakt: kristina.bromark@socarb.su.se

Inledning

På senare år har intresset för deltagande forskning i socialt arbete ökat (Eriksson 2017; Elmersjö 2021). Ett uttryck för detta är att forskningsfinansiärer i särskilda utlysningar efterfrågar forskningsprojekt som utgår från brukares och verksamheters frågor och behov och som med fördel planeras och genomförs tillsammans med dessa¹.

I den här artikeln använder vi deltagande forskning som ett paraplybegrepp för forskning som på olika sätt bedriver projekt tillsammans med aktörer i den praktik som berörs, i detta fall brukare och personal i socialtjänsten. Inom deltagande forskning rymms olika forskningsmetoder och tekniker med det gemensamma målet att främja samskapande i forskningsprocessen (Flanagan 2020). Som forskare innebär det att arbeta tillsammans med andra aktörer för att till exempel identifiera angelägna forskningsfrågor, tolka forskningsresultat och skapa förutsättningar för förändring av den praktik som beforskas (Elmersjö 2021; Wallerstein m.fl. 2020). Aktörer inkluderas utöver forskaren som aktiva medskapare av kunskap, till skillnad från akademisk forskning i traditionell mening, där dessa aktörer endast medverkar som informationslämnare vid datainsamling (Mann & Hung 2019; Rudd & Kwang Hwang 2021). Deltagande forskning utmanar således strukturer för vem som har definitionsmyndighet i genereringen av ny kunskap (Fricker 2007) och i utvecklandet av en praktik (Grasswick 2019).

Genom att olika aktörers perspektiv inkluderas i formulering av forskningsfrågor och tolkning av resultat, skapar deltagande forskning möjligheter till breddad kunskap och social förändring, som stämmer överens med deltagarnas frågor och behov i praktiken (Branom 2012; Rudd & Kwang Hwang 2021). Samtidigt beskrivs att deltagande forskning skapar utmaningar och etiska problem i forskningsprocessens olika delar (Carey 2010; Liabo & Roberts 2017; McLaughlin 2006) och det finns behov av att utveckla dess former (McCarry 2012; Pavarini m.fl. 2019).

Syfte

Syftet med artikeln är att problematisera vad deltagande forskning innebär genom att diskutera möjligheter och utmaningar i forskningsprocessens olika delar. För att illustrera hur dessa möjligheter och utmaningar kan ta sig uttryck utgår vi från praktiska erfarenheter av ett FORTE-finansierat forskningsprojekt där deltagande forskning använts för att utveckla brukarmedverkan i socialtjänsten. Det exempel som lyfts fram handlar om barn och ungas delaktighet i beslut om, och planering av familjehemsvård. I artikeln belyser vi hur roller, makt och ansvar förändras under forsk-

---

1 Se till exempel Fortes satsningar på tillämpad välfärdsforskning.

ningsprojektets olika faser med särskilt fokus på: (1) möjligheter och svårigheter med att inkludera både praktiker och brukare på samma villkor i ett forskningsprojekt, (2) hur den traditionella forskarrollen utmanas samt (3) utmaningar med att möjliggöra förändring i en praktik. Genom att på detta sätt belysa möjligheter och svårigheter med att genomföra deltagande forskning, bidrar artikeln med kunskap som kan ge forskare ökad beredskap att hantera de dilemman som kan uppstå när forskning genomförs tillsammans med aktörer utanför akademien.

Deltagande forskning och deltagande design

Deltagande forskning delar nyckelvärderingar med socialt arbete (Rudd & Kwang Hwang 2021), såsom att främja människors aktiva deltagande och att frigöra enskildas och grupperns egna resurser. Erfarenheter från aktörer i den praktik som forskningen berör ses i deltagande forskning som både giltig och viktig kunskap att integrera i forskningsprocessen. En ambition med att inkludera berörda aktörer i dess olika delar är att forskningsresultaten ska spegla behov som definieras av de aktörer som forskningen handlar om snarare än forskarens tolkningar av dessa behov (Rudd & Kwang Hang 2021). En ytterligare ambition är att involvera ”dem det berör” mer aktivt och på så sätt göra forskningen mer relevant för dem som berörs av den (Tierney m.fl. 2021). Slutmålet för deltagande forskning är att skapa möjlighet för att i ett längre perspektiv förändra och förbättra praktiken. En central aspekt är således att möjliggöra förändring, med hjälp av den nya kunskap som har samskapats av olika aktörer (Elmersjö 2021). En grundtanke är att olika perspektiv kan bidra till att mer legitima och rimliga åtgärder formas utifrån forskningsresultaten.

För att realisera ambitionerna med deltagande forskning krävs en forskningsdesign som dels ger utrymme för alla parter att uttrycka sina behov och åsikter, dels skapar möjlighet till förståelse för olika ståndpunkter och förtroende mellan de olika aktörerna (Jagosh m.fl. 2012). Deltagande design är ett samlingsnamn för metoder och tekniker för att involvera olika aktörer i designprocesser (Muller m.fl. 1993; Minkler m.fl. 2017). I deltagande design ligger fokus på samskapande processer, ofta med målet att ta fram en artefakt som stödjer en önskad förändring (Schuler & Namioka 1993; Brandt m.fl. 2013; Robertson & Simonsen 2013). En artefakt kan exempelvis vara samskapade digitala stöd, processverktyg, anpassade informationsmaterial och liknande. Den är således resultatet av en designprocess, vilken ska möta ett behov som har identifierats tillsammans med berörda aktörer (Branco m.fl. 2017).

Deltagande design strävar efter att utjämna maktförhållanden genom demokratiska praktiker vilka främjar ett ömsesidigt lärande mellan olika aktörer (Kensing & Greenbaum 2013; Muller 2007). För att fånga alla aktörers erfarenheter och synpunkter, används bland annat brainstorming som metod, individuellt och i grupp (Muller 2007). Genom att även inkludera individuella skriftliga brainstorming-akti-

viteter säkerställs att samtliga deltagare får möjlighet att göra sina röster hörda. Men trots att alla aktörer ges möjlighet att föra fram sina åsikter, finns det ingen garanti för att alla tankar och åsikter kommer fram. Vidare kan det vara så att vad en majoritet för fram kan få genomslag till förmån för enskilda åsikter. Ambitionen är dock att göra forskning till en samskapande process där samtliga röster ges utrymme, värderas och vägs in (Kensing & Greenbaum 2013; Muller m.fl. 1993). Genom att lyfta fram olika aktörers perspektiv kan även aktörernas förståelse för varandra öka. Olika aktörer bidrar dessutom med olika perspektiv i designprocessen, vilket bidrar till ny kunskap och nya lösningar på det problem som har identifierats (Kensing & Greenbaum 2013).

En strävan i deltagande design är att skapa ett demokratiskt utrymme för kunskapsutveckling där olika aktörers kunskap kan föras fram och integreras. Om detta lyckas kan en maktutjämning ske mellan de olika aktörer som är involverade i kunskapsproduktionen (Kensing & Greenbaum 2013). Ambitionen att skapa ett demokratiskt utrymme är dock inte helt lätt att realisera i praktiken, vilket vi kommer att belysa i artikeln.

Epistemisk (o)rättvisa

Deltagande design kan förstås som en kontext där social rättvisa eftersträvas genom att människor med olika typer av kunskaper deltar som jämlikar i ett gemensamt kunskapskapande där olika livsvärldar och kunskaper möts. Fraser illustrerar en modell för social rättvisa, som handlar om att alla människor ges rätt att vara aktiva medborgare och informeras om beslut som påverkar dem (Fraser 2019). Hon menar att de som drabbas mest av sociala och ekonomiska ojämlikheter är de som samtidigt har minst möjlighet att informera och forma samhällsvetenskaplig forskning, utbildning, politik och praktik. Det är en grupp som på olika sätt tystas och riskerar att införliva en inlärld passivitet, något som Fraser kallar för "learning to mute" (ibid.). Fraser framhåller betydelsen av så kallade "inkluderande kunskapsrum" där individers erfarenhetsbaserade kunskap tas till vara och får implikationer både för forskarvärlden och för omsorgsorganisationer, såsom socialtjänsten. I den här studien förstås den deltagande designprocessen, som är avsedd att utveckla och implementera brukarmedverkan i socialtjänstens praktik, som exempel på ett sådant inkluderande kunskapsrum.

För att ett verkligt deltagande ska komma till stånd och den erfarenhetsbaserade kunskapen ska kunna värderas, förutsätts dock en slags kunskapsrättvisa, det vill säga att de personer som deltar ses som värdefulla kunskapsbärare.

Epistemisk orättvisa beskrivs av Fricker (2007) som en form av social orättvisa. Den uppstår när människors auktoritet "som en vetande" ignoreras, avfärdas eller marginaliseras. Epistemisk orättvisa som koncept har fått ett ökat intresse inom

forskningsområden kring psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar med anledning av den maktasymmetri som råder mellan människor som använder hälso- och välfärdstjänster och dessa tjänsters personal (Grim m.fl. 2019). Flera forskare menar exempelvis att människor som upplever psykisk ohälsa och missbruk är särskilt utsatta för epistemisk orättvisa som en konsekvens av ett djupt inbäddat socialt stigma, negativ stereotypisering och en slags antagen irrationalitet (Newbigging & Ridley 2018). Även barn och unga kan avfärdas som kunskapsbärare på grund av låg ålder eller upplevd omognad (Heimer m.fl. 2018).

Begreppet epistemisk orättvisa, såsom Fricker har definierat det, fungerar också systematiskt och kan användas som ett verktyg för att undersöka maktstrukturer. Exempel på sådan forskning fokuserar på hur aspekter som etnicitet, kön, sexualitet, funktionshinder eller ålder styr individers möjlighet att framstå och respekteras som kunskapssubjekt. Fricker (2007) delar upp epistemisk orättvisa i *tolkningsorättvisa* och *vittnesorättvisa*. Tolkningsorättvisa handlar om ett socialt och kollektivt "glapp" som innebär att berättaren inte kan ge mening till sina erfarenheter, till exempel att inte ha tillgång till relevanta begrepp för att beskriva sin situation. Tolkningsorättvisa handlar om möjligheten att förstå och uttrycka sina erfarenheter. Tolkningsorättvisa uppstår när våra kollektiva referensramar inte räcker till för att ge mening till vissa erfarenheter, eller när berättaren inte har tillgång till dessa referensramar. Ett exempel på tolkningsorättvisa kan vara att som ungdom inte kunna ge uttryck för sina upplevelser på grund av avsaknad av relevanta begrepp för att beskriva sin situation. Ett annat exempel kan vara att som brukare inte ha tillgång till samma vokabulär som professionella använder för att beskriva erfarenheter.

Vittnesorättvisa handlar om att inte bli lyssnad på och tagen på allvar. Vittnesorättvisa uppstår när den kunskap en individ förmedlar inte betraktas som trovärdig eller värd att beakta. Det kan ske genom att individen tillskrivs låg trovärdighet på grund av fördomar, exempelvis om en funktionsnedsättning eller om ålder.

I den här artikeln används begreppet och teori om epistemisk orättvisa som ett ramverk för att förstå maktförhållanden i deltagande forskning. Det handlar om hur och i vilka sammanhang olika kunskapssubjekt, i detta fall barn och ungdomar (brukare), personal, chefer och forskare ges auktoritet "som en vetande" eller tystas. Ett sådant ramverk kan synliggöra aktiviteter samt formella och informella strukturer i en forskningsprocess som äventyrar ett jämlikt samskapande. Epistemisk rättvisa och kunskapsrättvisa används som begrepp för att belysa en strävan mot den förändring som deltagande forskning har som ambition.

Ett forskningsprojekt för att stärka brukarmedverkan i socialtjänsten

Inom ramen för projektet *Delaktighet och innovation för en brukarorienterad socialtjänst* (FORTE 2018-01341) har brukarmedverkan och delat beslutsfattande studerats inom den sociala barnvården, äldreomsorgen samt verksamheter för personer med psykisk funktionsnedsättning. En gemensam nämnare för alla delstudier har varit deltagande forskning med brukare och personal för att utveckla former för brukarmedverkan i respektive praktik. Den epistemologiska utgångspunkten har varit att brukare och personal i dessa praktiker har en omistlig kunskap om vad som hindrar brukarmedverkan i dag samt hur brukarmedverkan bäst kan främjas. Forskningsprojektet är i sin helhet godkänt av etikprövningsmyndigheten (2019-00657). Informerat samtycke, med information om förfarande och hantering av data, har vederbörligt inhämtats.

Den delstudie som diskuteras i den här artikeln fokuserar på hur barn och unga kan bli mer delaktiga i socialtjänstens arbete med placeringar, omplaceringar och placeringsavslut. I studien har forskarteamet samarbetat med ett kommunalt brukarråd för placerade ungdomar samt med personal och chefer från socialtjänstens barn- och ungdomsenhet i samma kommun. En deltagande forskningsdesign har använts, med målet att tillsammans med brukare och personal ta fram och implementera en artefakt för att stärka barn och ungas inflytande över planering och beslut kring sitt boende. Designarbetet resulterade i ett stöd i form av en uppsättning samtalskort som togs fram i en analog och en digital version. Slutligen följde en implementeringsprocess, där forskargruppens roll var att stödja och följa implementeringen av samtalskort. Datainsamlingen i delstudien genomfördes med olika tekniker i workshopformat (framtidswerkstad, storytelling, prototypverkstad och bedömning av prototyp). Utöver dessa gruppaktiviteter genomfördes en avslutande enkät rörande designprocessen, fältanteckningar vid regelbundna projektmöten under implementeringsfasen samt intervjuer med deltagare i implementeringsprocessen.

Genom den deltagande designprocessen förväntades kunskapen som genereras under designarbetet i viss mån redan ha fått fäste i verksamheten, när samtalskortet (artefakten) skulle implementeras. För att underlätta transformationen av kunskap till praktiken, ansågs det därmed som en viktig poäng att samma verksamhet deltog i både design och implementering. Se tabell 1 för en översikt av projektets olika faser.

Tabell 1. Översikt av forskningsprojektets faser, syfte, deltagare och aktiviteter.

Projektfas	Syfte	Deltagare	Aktiviteter
1. Planering och rekrytering	Definiera forskningsproblem	Brukarrådet (ca 4–6 pers.), chefer (ca 3–4 pers.), forskare (1 pers.).	Möten (introduktion och planering) och e-postkommunikation.
2. Samproduktion av verktyg för delaktighet	Identifiera hinder för delaktighet och samskapa lösning	Ungdomar (från brukarrådet och "oorganiserade", ca 4–6 pers.), socialsekreterare (ca 3–7 pers.) och chefer (2 enhetschefer + 1 avdelningschef). Forskare (3 pers.) leder aktiviteterna i processen.	Framtidsverkstad, storytelling, prototyp-verkstad och bedömning av prototyp. Initial analys inom ramen för workshop och fördjupad analys av forskare i en iterativ process.
3. Implementering	Föra in och normalisera användandet av samskapat verktyg i praktiken.	Projektgrupp (1 brukarrådsrepr., 2–3 metodstödjare, 2 enhetschefer, 1 avdelningschef, 2 forskare)	Utbildning (samtidig personal). Projektmöten, metodstödjarmöten, individuella intervjuer med deltagare i projektgrupp. Uppföljning av användning av verktyg.

Eftersom varje del i processen innehöll sina egna unika utmaningar, inleder vi med att diskutera de olika faserna var för sig. Därefter diskuteras hur roller, makt och ansvar förändras under forskningsprojektets olika faser. Eftersom de olika faserna i projektet har varit olika omfattande, får de också olika mycket utrymme i texten.

Planering och rekrytering (fas 1)

Syftet med den deltagande designen var att samtliga deltagare på ett meningsfullt sätt skulle kunna delta i processen. Det förutsätter en inkluderande process där forskare lämnar utrymme för de frågor som lyfts fram som viktiga av deltagarna. På så sätt riktas fokus mot ämnen och områden med relevans för deltagarna och som kan innebära en förbättring i deras vardag. Det vilar således ett stort ansvar på forskarna att balansera olika aspekter av makt, i syfte att skapa ett tillgängligt och demokratiskt utrymme för kunskapsutveckling (Nind & Vinha 2012; Fraser 2019). I det aktuella projektet förde forskarna exempelvis flera sonderande samtal med både professionella och brukare, som en del i arbetet med att specificera målgrupp och målsättning för den deltagande designen.

Projektet hade initialt ett övergripande fokus, att utforska former för att stärka

brukarmedverkan i beslutsprocesser inom socialtjänstens arbete med barn och unga, men det fanns inte ett av forskarna på förhand definierat fokus. I projektets inledande fas togs kontakt med ett flertal kommuner i Stockholmsområdet för att undersöka deras intresse av att delta i forskningsprojekt. I den kommun som valde att delta fanns ett etablerat brukarråd för ungdomar med erfarenhet av placering i samhällsvård. Även brukarrådet ställde sig positiva till att delta i projektet. Under ett sonderande möte med brukarrådet identifierades den beslutsprocess där ungdomarna bedömde det som mest angeläget att stärka placerade barn och ungas inflytande. Det handlade om möjligheten till delaktighet i planering och beslut kring sitt eget boende i samband med att en placering i samhällsvård inleds eller avslutas. Forskningsproblemet formulerades således initialt av ungdomarna i brukarrådet, men ansågs relevant av samtliga deltagare, det vill säga brukarrådet, personal och chefer. En konsensus fanns därmed i förhandlingarna om vad som skulle fokuseras i den deltagande forskningsprocessen, något som kan förenkla att olika aktörer tillsammans går framåt i en bestämd riktning, enligt Jagosh m.fl. (2012).

När forskningsproblemet hade formulerats och studiedesignen hade specificerats, påbörjades rekrytering av individuella deltagare till fas 2 och 3. En svårighet som uppstod i detta skede var bland annat att vissa deltagare från brukarrådet utestängdes från att delta, eftersom det inte var möjligt att inhämta samtycke från deras vårdnadshavare. Brukarrådet bestod av ungdomar från 13 år och uppåt, med egen erfarenhet av att vara placerade i samhällsvård. Utifrån brukarrådets ledare och ungdomarnas egna beskrivningar av hur brukarrådet beskrivs, kan det förstås som ett demokratiskt kunskapsrum, där ungdomarna ges möjlighet att lyfta egna frågor och bedriva påverkansarbete gentemot socialtjänstens verksamhet och gentemot kommunens socialnämnd. Eftersom forskningsetiska riktlinjer kräver att vårdnadshavare samtycker för att barn under 15 år ska få delta i forskning, utestängdes i praktiken de (fåtal) deltagare i brukarrådet som ännu inte hade fyllt 15 år. De här ungdomarna var placerade i samhällsvård och både de unga själva och socialsekreterarna hade en komplicerad relation till deras vårdnadshavare, varför sådant samtycke inte gick att inhämta. Hade arbetet inte varit del av ett forskningsprojekt så hade detta hinder inte funnits och då hade även de yngre deltagarna kunnat ges möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter och sin kunskap.

Samproduktion av verktyg för delaktighet (fas 2)

En ambition i forskningsprojektet var att hela processen skulle vägledas av demokratiska och samskapande processer där samtliga deltagares kunskaper, tolkningar och åsikter skulle ges ett likvärdigt värde (Fricker 2007). Samtliga deltagares kunskap skulle kunna föras fram och integreras trots skillnader i formell utbildning, upparbetade kompetenser och förmågor samt status i organisationen. Projektet utmanar såle-

des den makthierarki som traditionellt kännetecknar socialtjänstens praktiker, där de professionella ofta har tolkningsföreträde (Fraser 2019; Grim m.fl. 2019; Mossberg 2016; Newbigging & Ridley 2018; Vis m.fl. 2011).

Som redovisas ovan, genomfördes en rad olika workshoppar med personal och brukare. De första workshoptillfällena genomfördes med de två målgrupperna (ungdomar från brukarrådet respektive personal från socialtjänsten) separat. Under dessa workshoppar låg fokus på att kartlägga deltagarnas upplevelser av hinder för brukardelaktighet i beslut och planering kring boende samt formulera förslag på möjliga lösningar för att överkomma hindren. Ungdomarna och personalen gavs på så sätt möjlighet att formulera dessa teman för sig själva – utifrån sitt unika kunskapsperspektiv – innan målgrupperna under de sista två workshopparna vidareutvecklade problemdefinitioner och lösningar tillsammans.

Att ungdomarna på detta sätt fick en möjlighet att själva formulera sina erfarenheter och sin kunskap kring det tema som designprocessen adresserade kan ses som ett sätt att motverka den kunskapsorättvisa som traditionellt råder mellan brukare och personal (Mossberg 2016; Fricker 2007). I den enkät som samtliga deltagare fyllde i vid sista workshopen, nämnde en av ungdomarna just detta som svar på frågan om vad som varit särskilt bra i processen: "Att man får olika lappar och berätta sina tankar [...]". Under workshopparna arbetade deltagarna med olika brainstormningstekniker, både individuellt och i grupp. Det var dock en utmaning att få de deltagande ungdomarna att dela med sig av sina erfarenheter, något som kan hänga samman med det som Fraser (2019) benämner som inlärd passivitet ("learning to mute"). Några ungdomar uttryckte att det var svårt att komma på vad de skulle skriva i de individuella övningarna och i gruppövningarna var det ibland svårt att få till en diskussion. Detta förstods av forskarna delvis vara relaterat till att det inte passar alla att uttrycka sig i skrift och delvis bero på en ovana att bli betraktad som kunskapsbärare och i egenskap av en "vetare" ge uttryck för och motivera sin åsikt (Fricker 2007). På enkätfrågan om vad som kan förbättras i forskningsprocessen svarade en av ungdomarna "att visa filmer och exempel att hur det ska vara". Det fanns en liknande osäkerhet hos flera av de deltagande ungdomarna.

En etisk utmaning som uppstod var hur de olika deltagarnas tid skulle och kunde värderas. I projektet var det underförstått att personal och forskare deltog inom ramen för sin arbetstid, medan ungdomarna deltog på sin fritid och "arvoderades" med pizza och en biobiljett. Det kan betraktas som en ojämlig relation, där deltagarna investerar ej jämförbar tid. Här kan lagrum och administrativa regler som förhindrar möjligheten att anställa brukare för viss tid i forskningsprojekt vara ett hinder för att skapa jämbördiga relationer mellan deltagarna.

Under designprocessens andra steg uppgav både ungdomarna och personalen att de var nervösa inför att arbeta tillsammans. De hade olika erfarenheter av placeringar

i samhällsvård, men upptäckte under designprocessen att de även hade en rad liknande åsikter och värderingar. Att det genereras meningsskiljaktigheter kan ses som både positivt och negativt i processen (Jagosh m.fl. 2012). En fördel med insikten att deltagarna upptäcker gemensamma värderingar och åsikter är att förutsättningarna för att delta som jämlikar ökar (Fraser 2019), vilket kan leda till ett gemensamt lärande och en samproduktion av kunskap (Rudd & Kwang Hwang 2021). I enkäten svarade två ungdomar på vad som var särskilt bra med de workshoppar som genomfördes med ungdomar och personal tillsammans: ”Frågorna de [socialsekreterarna] ställer och vi svarar är bra. De har bra frågor”; ”Att jobba tillsammans med sekreterare och chefer”. Även deltagare från personalen uppskattade att arbeta tillsammans med ungdomarna. Någon svarade så här på frågan om vad som var särskilt bra: ”Att vi fick sitta tillsammans med ungdomarna. Jobba tillsammans och ge feedback direkt till varandra.” Samtidigt upplevde vi forskare en utmaning i att under designprocessen skapa den tillit som behövdes i gruppen för att deltagarna skulle känna sig bekväma med att tänka och tala fritt. En viss misstro både inom och mellan grupperna framkom också, och en av ungdomarna som besvarade enkätfrågan på vilket sätt den nya designen kan öka barn och ungas delaktighet skrev: ”0,5 %. Eftersom socialtjänsten vill göra vad hen vill.”

Under designprocessen låg det ytterst i forskarnas ansvar att skapa utrymme för demokratiska processer där allas röster blev hörda, men även att driva samskapandet framåt. Efter varje workshoptillfälle analyserade forskargruppen preliminärt det material som producerats och skapade ett förslag på hur brukarmedverkan skulle kunna stödjas. Vid efterföljande workshop presenterades detta och deltagarna gavs möjlighet att revidera/vidareutveckla de förslag som den preliminära analysen genererat. Det skedde genom återkoppling från deltagarna på hur väl förslaget stämde överens med deras erfarenheter samt vad som kunde fungera i praktiken. I en iterativ process där brainstorming och narrativa tekniker användes, var ambitionen således både att validera den preliminära analysen och att tillsammans vidareutveckla artefakten (Rosson & Carroll 2007). I det här projektet innebar det att gruppen med ungdomar, socialsekreterare, chefer och forskare till slut hade samskapat en artefakt – samtalskortet – som samtliga deltagare kände igen sig i.

Designprocessen genererade en gemensam förståelse bland deltagarna för att barn och ungas möjligheter att höja sin röst i beslutsfattande sammanhang också kräver beslutsgrundande samtal med en mer pedagogisk ambition och med mer pedagogiska tillvägagångssätt. En annan gemensam förståelse var att denna typ av samtal också kräver mer tid. I designarbetet var personal och brukare överens om att den typen av samtal var en lösning för att komma över hinder kring barn och ungas delaktighet, och de samtalskort som togs fram byggde på detta gemensamma perspektiv. Samtalskortet är designade på ett sätt som innebär att personalen lämnar över kontroll till barn och unga när

det gäller att styra över samtalets innehåll. Att korten skulle designas på det sättet byggde också på ett gemensamt perspektiv hos personal och ungdomar som deltog i designprocessen, där en tydlig ambition var att ta fram ett verktyg som just skulle stärka den enskilda brukarens möjlighet att få information om och inflytande över just de frågor som var viktiga för den specifika individen i en specifik situation.

Implementeringskedet, en omförhandlad maktordning (fas 3)

Den avsedda förändring som brukare, personal och forskare enades om att arbeta för i forskningsprojektet var således en förstärkt delaktighet i planering och genomförande av flytt i samband med en placering i samhällsvård. Den artefakt som togs fram för att realisera denna förstärkta delaktighet var samtalskorten. Implementeringen av samtalskorten kan alltså betraktas som en slags omsättning av den kunskap som hade samproducerats under designprocessen till praktisk verksamhet. En förutsättning för att denna kunskap – konkretiserad i samtalskorten – skulle kunna omsättas var att hela verksamheten aktivt deltog i implementeringsarbetet.

Implementeringen inleddes med en forskarledd utbildning för all personal om samtalskortens användning. Under hela implementeringsprocessen genomfördes också regelbundna projektmöten med den interna projektgrupp som formerades inför implementeringsprocessen. I projektgruppen, där forskarna var sammankallande, deltog metodstödjare (handläggande socialsekreterare som utsetts i verksamheten), enhetschefer, avdelningschef samt en representant från brukarrådet. Projektgruppen var också involverad i att planera för hur samtalskorten skulle implementeras i verksamheten samt för datainsamling under implementeringsprocessen.

Övergången från designfasen till implementeringsfasen innebar att forskarnas befogenhet att driva projektet framåt avsevärt reducerades. Även brukarna fick en mer marginaliserad position när den kunskap som hade samskapats under designprocessen skulle omsättas till praktik i socialtjänstens verksamhet. I de regelbundna projektgruppsmötena fanns ett demokratiskt utrymme för brukare, personal och forskare att gemensamt diskutera implementeringen och föreslå vägar framåt. Trots detta uppstod stora utmaningar i implementeringsarbetet, och under det år som implementeringen pågick användes samtalskorten endast vid enstaka tillfällen.

Under implementeringsprocessen fördes diskussioner i projektgruppen om utmaningarna med att motivera personalgruppen till att använda samtalskorten (dvs. personal som inte deltar i projektgruppen). Ett flertal förslag på aktiviteter i syfte att få igång användningen av samtalskorten fördes fram från både metodstödjare, chefer och brukarrådsrepresentant. Utmaningar och möjligheter kring implementeringsprocessen diskuterades, men utan att det resulterade i några direkta aktiviteter i verksamheten. Det kan delvis förstås som en konsekvens av att definitionsmakten för hur utmaningarna bör förstås (dvs. vilka aktiviteter som kan vara lämpliga och genom-

förbara) samt aktörskapet för att driva processen framåt under denna fas framförallt låg hos de deltagare i projektgruppen som också var verksamma i den praktik där samtalskorten skulle implementeras – chefer och metodstödjare. Brukaren och forskarna befann sig i detta skede långt från den gräsrotsnivå där samtalskorten i praktiken skulle användas och metodstödjare och chefer hade tolkningsföreträde gällande vilka förutsättningar för implementeringen som rådde i verksamheten. Samtidigt uttryckte även metodstödjare, som chefer, en viss osäkerhet kring sina respektive mandat att initiera och genomdriva implementeringsaktiviteter och ingen part gav tydligt uttryck för ett "ägandeskap" av implementeringsprocessen. Vid ett möte tidigt i processen uttryckte en av metodstödjarna: "Som socialsekreterare är jag en i mängden. Nu har jag mailat ut och påmint till gruppleadare, men det får mer effekt om X gör det som enhetschef." Metodstödjarna beskrev således att de saknade mandat att driva på användandet av samtalskorten och hänvisade till chefer och gruppleadare. Cheferna i sin tur ansåg att samtalskorten skulle användas och beskrev att de hade varit tydliga med detta gentemot personalen, men uppgav samtidigt att tidsbrist och många konkurrerande uppgifter för enhetens personal kringskar deras möjligheter att följa upp och ställa krav på att använda samtalskorten. De uttryckte också att de utifrån ett ledarskapsperspektiv ville undvika att styra sin personal för mycket.

Genom mer fördjupade diskussioner i projektgruppen framkom att det också fanns en viss osäkerhet hos verksamhetens personal när det gäller att samtala med barn på ett "nytt" sätt, där det nya här handlade om att släppa ifrån sig en del av kontrollen över samtalets innehåll till den brukare som samtalet gäller. Det kan tänkas att deltagarna i projektgruppen hade en annan förståelse för syftet med projektet, som inte hade nått fram till övrig personal, en förståelse som troligen gynnades av att flera av dem också var en del av projektets planeringsfas samt av designprocessen där samtalskorten samproducerades (Minkler m.fl. 2017).

Vår roll som forskare under fas 3 var att stötta deltagarna i projektgruppen under implementeringsprocessen och att lyfta fram allas förslag på aktiviteter. Som forskare har vi haft en strävan att samtliga röster ska ges utrymme och värderas i den samskapande processen under projektmötena (Muller m.fl. 1993). En svårighet med att väga in ungdomarnas röster var att projektmötena i huvudsak ägde rum under kontorstid, när deltagaren från brukarrådet hade annan sysselsättning. Ett försök att kompensera denna reducerade möjlighet att få bidra med sin kunskap var att forskarna vid några tillfällen hade separata möten med brukarrådsrepresentanten och sedan lyfte in hens synpunkter och förslag till mötet i projektgruppen. Det som kan gå miste vid ett sådant förfarande är möjligheten att diskutera och tolka utmaningar och lösningar tillsammans, något som kan skapa tillit och förtroende mellan grupperna (Jagosh m.fl. 2012). Det som också förloras i processen är möjligheten att delta som jämlikar i ett gemensamt kunskapsrum.

Roller, makt och ansvar – en avslutande diskussion

Erfarenheter av och överläggningar om epistemiska frågor, som att ställa relevanta frågor eller ge motexempel till en beskrivning, kan ses som avgörande för att vidareutveckla den gemensamma kunskapen (Grasswick 2019; Fricker 2007). Utifrån ett sådant perspektiv kan denna artikel betraktas som en illustration av vittnesorättvisa, eftersom den enbart ger uttryck för forskarnas upplevelser och inte låter andra aktörer komma till tals. Att efterfråga kunskaper och erfarenheter från brukarrådet samt personal och chefer i socialtjänsten hade tveklöst gett ett bredare perspektiv och inneburit ett fortsatt ömsesidigt lärande (Fraser 2019). Syftet med artikeln har dock varit att problematisera vad deltagande forskning innebär genom att diskutera möjligheter och utmaningar i forskningsprocessens olika delar, med utgångspunkt i *forskarnas erfarenheter* från ett pågående forskningsprojekt med målet att samproducera och implementera kunskap om hur barn och ungas delaktighet i socialtjänstens praktik kan främjas.

Enligt Flanagan (2020) innebär deltagande forskning att forska *med* praktiken snarare än *om* praktiken, vilket också förutsätter mer partnerlika relationer mellan forskare, brukare och praktiker. Ett sådant tillvägagångssätt utmanar traditionella kunskapshierarkier såväl i forskarsamhället som i samhället i stort, där forskningsinstitutionerna traditionellt sett har ett epistemiskt övertag (Grasswick 2019). Utgångspunkten i forskningsprojektet var att unga med egen erfarenhet av samhällsvård samt personal med erfarenhet av att handlägga dessa processer var bärare av omistlig kunskap både om vilken typ av kunskap som behövde skapas (forskningsfrågan och designprocessen) och om hur denna kunskap kan implementeras i socialtjänstens praktik. I likhet med andra dokumenterade exempel av deltagande forskning, blev det också tydligt att projektdeltagarna hade värdefulla teoretiska, metodologiska och empiriska insikter att erbjuda, samtidigt som de kunde bidra med ett kritiskt perspektiv på vissa antaganden i forskningsprocessen (Rudd & Kwang Hwang 2021; Jagosh m.fl. 2012).

Utrymme för kunskapsrättvisa

I artikeln beskrivs hur aspekter av den traditionella forskarrollen kan utmanas på olika sätt i olika faser av en deltagande forskningsprocess. Som ett centralt argument för deltagande forskning lyfts möjligheten till en demokratisk kunskapsproduktion med potentialen att främja ett aktivt deltagande samt frigöra enskildas och grupperns egna resurser (Rudd & Kwang Hwang 2021). Här utmanas forskarens traditionella expertroll genom att fler aktörer bjuds in som kunskapssubjekt och därmed, vid sidan av forskaren, tillerkänns ett kunskapsvärde (Fricker 2007). Enligt Jagosh m.fl. (2012) ökar ett sådant tillvägagångssätt även möjligheten till förståelse mellan olika målgrupper. I vårt projekt var denna aspekt central i designprocessen där forskarna främst

intog rollen som organisatörer eller faciliterare (Branom 2012) i syfte att bygga relationer, lyssna in deltagarnas röster och skapa utrymme för en demokratisk och samskapande kunskapsproduktion.

Designprocessen synliggjorde också ett antal utmaningar för forskarna att hantera. Dessa utmaningar handlar dels om svårigheter med att skapa ett demokratiskt rum där jämlikhet kan främjas (Fraser 2019), dels om att upprätthålla en iterativ process med kontinuerlig återkoppling för att främja deltagarnas möjligheter att arbeta formativt. Rudd och Kwang Hwang (2021) betonar att demokratiska forskningsprojekt är tidskrävande och ställer höga krav på forskarna att skapa tillit mellan målgrupper samt säkerställa att de tekniker och kommunikationsvägar som används är tillgängliga och anpassade för samtliga deltagare. I projektet blev detta påtagligt, dels genom arbetskrävande förankringsprocesser för att hitta samarbetsformer med både brukare och personal, dels genom svårigheten att erbjuda en variation av workshop-tekniker med uttrycksformer som passade samtliga deltagare. Detta hänger i sin tur samman med utmaningar kring hur deltagare kan uppmuntras att förmedla sina åsikter och vittna om personliga erfarenheter samt tillsammans analysera och tolka varandras vittnesmål i syfte att främja vittnesrättvisa och tolkningsrättvisa (Fricker 2007).

Forskarens roll i förändringsarbetet

En annan aspekt som utmanar den traditionella forskarrollen handlar om vilken roll forskaren intar i det förändringsarbete som kunskapsproduktionen strävar efter att åstadkomma i praktiken. I deltagande forskning kan vi som forskare inta olika positioner: att vara pådrivande för förändring inom ramen för forskningsprojektet eller att skapa möjlighet för verksamheter att i ett längre perspektiv förändra och förbättra praktiken (Elmersjö 2021). I förevarande projekt var intentionen att forskarna skulle ha rollen som möjliggörare, på så sätt att den samproducerade artefakten och den samlade kontextualiserade kunskapen för hur en implementering kan främjas genererar en möjlighet att på sikt och i ett vidare perspektiv främja barn och ungas delaktighet i socialtjänsten. Samtidigt kan konstateras att vi som forskare genomgående hade en dubbel roll både som forskare med ett övergripande kunskapsperspektiv och som faciliterare i design och implementering av den specifika artefakten (samtalskorten). Ur detta perspektiv var det svårt att bibehålla en renodlat möjliggörande position. Givet att vi som forskare initierade projektet och formulerade dess övergripande syfte samt intog en drivande position i designen av den samskapade artefakten, går det att argumentera för att vi bär ett etiskt ansvar för att ett förändringsarbete i möjligaste mån också kommer till stånd i praktiken (Strier 2007). Dessutom har det i forskarrollen varit utmanande att undvika att bli engagerad i den kunskap och vilja till förändring som, genom forskningsprojektet, har uttryckts hos de unga och hos personalen. Fricker (2007) talar om den centrala mänskliga funktionen att ges möj-

lighet att bidra med sin kunskap till andra i ömsesidiga kunskapsutbyten (*epistemic contribution*), som ett egalitärt krav för att motverka förtryckande sociala relationer. Under implementeringsprocessen uppstod utmaningar i att upprätthålla och tillvarata sådana kunskapsutbyten, vilket medförde en epistemisk orättvisa som både ungdomar, personal och forskare erfor.

Designprocessen i projektet kan förstås som en "fredad praktik", där makt och ansvar för att upprätthålla en demokratisk och iterativ process vilade på forskarna. Under implementeringsfasen kvarstod forskarnas dubbla roller, men makt och ansvar för att upprätthålla implementeringsprocessen förflyttades utanför forskarnas mandat. Vid projektets inledning fanns en konsensus om vad som skulle förändras och hur. I mötet med socialtjänstens traditionella arbetssätt med dess organisatoriska krav och värderingar, uppstod dock en vittnesorättvisa (Fricker 2007) om de kontextuella och organisatoriska förutsättningarna i socialtjänstens praktik. Här gavs chefer utifrån sin auktoritet i verksamheten företräde gällande i vilken mån och i vilka sammanhang personalen kunde styras mot att använda samtalskortet i praktiken, medan forskares och brukares erfarenheter av implementeringsprocessen betraktades som inte trovärdig eller avvisades. Förändringen i praktiken kunde således i olika hög utsträckning "väljas" eller prioriteras bort av de parter i projektgruppen som representerade verksamheten, utan att de andra parterna (forskare och brukare) hade någon reell makt att opponera sig. Detta illustrerar betydelsen av att värna det demokratiska kunskapsrummet genom hela processen i deltagande forskning (Fraser 2019). Vikten av att underhålla en god relation där ingen ignoreras som vetare blir tydlig i projektet och har även framhållits i andra liknande projekt (Branom 2012; Flanagan 2020). Det kräver en balans mellan hänsyn till forskningsetiska principer, verksamheternas förutsättningar och brukares livssituation, samtidigt som alla aktörer i projektet ges möjlighet att föra fram sina åsikter genom hela processen.

Etiska utmaningar

Att tillämpa deltagande forskning, med en strävan att utmana den traditionella forskningens kunskapshierarkier, genererar ett antal etiska utmaningar (Bertilsson Rosqvist m.fl. 2021b). Några av de utmaningar som har identifierats i det här projektet handlar om de olika aktörernas villkor i kunskapsproduktionen samt i vilken utsträckning denna gemensamma kunskapsproduktion ges utrymme att generera en avsedd förändring i praktiken.

En övergripande svårighet med deltagande forskning, där strävan efter förändring i praktiken är gemensam för forskare, brukare och personal, är vad forskare kan garantera när det kommer till att förverkliga förändringen i praktiken. Enligt Strier (2007) kan forskarna i viss mån ses som etiskt ansvariga för vad som initialt utlovas till dem som väljer att delta i projekt av detta slag. I vårt projekt uppstod en utmaning när pro-

cessen övergick från ett fokus på kunskapsproduktion genom deltagande design till ett fokus på att den samskapade kunskapen skulle implementeras i praktiken, eftersom vi som forskare inte längre hade något mandat att styra processen eller ömsesidigt bidra med kunskap (Fricker 2007). Att den artefakt som tagits fram under projektets inledande designprocess inte används i praktiken, riskerar att upplevas som ett svek gentemot de deltagare som har bidragit med erfarenheter och kunskaper till projektet med en förväntan om att detta också ska bidra till en förbättrad praktik. En lärdom från projektet är således betydelsen av att redan i det inledande skedet gemensamt definiera en realistisk bedömning av tänkbara förändringar i praktiken. Ambitionen att förbättra praktiken är en viktig utgångspunkt i forskning som bygger på deltagande design (Elmersjö 2021) och därmed något som gemensamt måste kommuniceras inledningsvis i varje projekt. Ledarskapet för att de definierade förbättringarna förverkligas behöver uttalas och sanktioneras. Här bör betonas att socialtjänstens verksamheter också är politiskt styrda och att prioriteringar av ett förändringsarbete genom deltagande forskning därmed även behöver förankras på politisk nivå.

Att forska med deltagande metoder synliggör, som diskuterats, epistemiska makt-hierarkier och strukturella orättvisor, såsom olika deltagares epistemiska position. En annan svårighet när icke traditionella forskningsprojekt ska följa traditionella ramar och regler, kan vara strukturella hinder som tidsramar i enlighet med forskningsfinansiärers riktlinjer eller ramar för datainsamling utifrån traditionell forskning (Krieger m.fl. 2021). Deltagande forskning tar mer tid och resurser i anspråk, samtidigt som den vetenskapliga stringensen kan ifrågasättas av andra forskare och vetenskapliga tidskrifter (Branom 2012). Det här förutsätter en flexibilitet av forskaren, som ställs inför olika utmaningar och beslut längs vägen (Nind 2017). Vidare är synen på att bedöma kvalitet eller uppnådda mål i projektet inte lika för deltagarna. Förvisso delar deltagande forskning och socialt arbetes praktik centrala värderingar kring brukar-delaktighet, men sett ur olika perspektiv kan det variera vad som hålls för kvalitet och vad som betraktas som ett giltigt slutmål. Ur ett forskarperspektiv bedöms kvalitet utifrån att vetenskapliga metoder säkerställer kunskapsproduktionen, medan det i praktiken är viktigt att kunskaperna omsätts och förbättrar verksamheten (Nind 2017). Det ligger i samtliga aktörers intresse att öka brukarmedverkan, men de olika möjligheterna för olika aktörers deltagande försvårar den ambitionen. Vems är ansvaret för att öka brukarmedverkan? Vi som forskare, som har startat kunskapsproduktionen; personalen, som i praktiken äger mandat att förändra; eller brukarnas, som är föremål för att förbättringar behöver göras? Vi investerar med olika grader av risk. De enda som kan förlora är brukarna, de med minst makt i processen. Hughes och Duffy (2018) menar att avsiktsförklaringar är rimliga att inleda forskningsprocesser likt den som illustreras i den här artikeln samt föreslår även att olika parter kunskapsbidrag i en återrapportering till forskningsfinansiärer bör redovisas.

Slutsats

I artikeln har vi tagit upp möjligheter och utmaningar i ett deltagande forskningsprojekt där forskare, brukare och praktiker gemensamt formulerat ett forskningsproblem, samskapat kunskap om utmaningar och möjliga lösningar i relation till detta problem samt implementerat lösningarna i praktiken. En sådan sammanhållen process kan innebära ett inkluderande kunskapsrum (Fraser 2019). Det förutsätter dock att epistemisk rättvisa upprätthålls genom hela processen, särskilt för de deltagare som utifrån sin position tidigare kan ha tystats som vetande. En förutsättning för epistemisk rättvisa är att ge alla deltagare möjlighet att vittna om sina erfarenheter och tolka dem i processen (Fricker 2007).

En viktig lärdom från projektet är att de roller och maktpositioner som innehas av olika aktörer inte är konstanta, utan omförhandlas under olika faser av den deltagande forskningsprocessen. En annan lärdom utifrån upptäckten att roller och maktpositioner skiftar är hur det inkluderande kunskapsrummet förändras i samspel med detta. De här lärdomarna pekar på etiska utmaningar kring hur olika aktörers position som fullvärdiga kunskapssubjekt förändras genom forskningsprocessen. Sådana förändringar påverkar i vilken mån olika perspektiv tillmäts ett värde i den samlade kunskapsproduktionen samt hur kunskapen implementeras i praktiken. Vilken kunskap som genereras och hur den kunskapen implementeras har etiska implikationer eftersom deltagare kan känna sig svikna om de förhoppningar om förändring som väckts under projektet inte infrias. Utifrån detta perspektiv är en viktig utgångspunkt för deltagande forskning att reflektera både kring skillnader i olika aktörers maktpositioner och kring hur möjligheter och risker med att delta i forskningen ser ut för olika aktörer – både under projektets gång och efter att projektet avslutats (Bertilsdotter Rosqvist m.fl. 2021b).

Möjligheterna med deltagande forskning kan utifrån den här studien övergripande beskrivas som ett brobygge mellan forskning och praktik, där inkluderande kunskapsrum, epistemisk rättvisa och vidmakthållet ansvar om överenskommelser är centrala aspekter. Utmaningarna speglas i att skiftande maktpositioner genom processens olika faser är svårmanövrerade och att inkluderande rum bitvis blir otillgängliga. Hur möjligheterna med deltagande forskning kan främjas och utmaningarna kommas över i praktiken är en fråga som behöver beforskas ytterligare.

Referenser

- Bertilsson Rosqvist, H., Elmersjö, M. & Kings, L. (2021a). *Aktionsforskning: möjligheter, utmaningar och variationer*. Studentlitteratur.
- Bertilsson Rosqvist, H., Hultman, L. & Polanska, D. (2021b). Etiska dilemman i deltagarnära forskning. I: H. Bertilsson Rosqvist, M. Elmersjö, & L. Kings (red.), *Aktionsforskning: möjligheter, utmaningar och variationer*. Studentlitteratur.
- Branco, R. M., Quental, J. & Ribeiro, O. (2017). Personalised participation: an approach to involve people with dementia and their families in a participatory design project. *CoDesign* 13(2), 127–143. doi: 10.1080/15710882.2017.1310903
- Brandt, E., Binder, T. & Sanders E. B-N. (2013). Methods: organizing principles and general guidelines for Participatory Design projects, I: J. Simonsen & T. Robertson (red.), *Routledge international handbook of participatory design*. Routledge.
- Branom, C. (2012). Community-based participatory research as a social work research approach and intervention approach. *Journal of Community Practice*, 20, 260–273. doi: 10.1080/10705422.2012.699871
- Carey, M. (2010). Should I stay or should I go? Practical, ethical and political challenges to "service user" participation within social work research. *Qualitative Social Work*, 10(2), 224–243. doi: 10.1177/1473325010362000
- Elmersjö, M. (2021). Att forska tillsammans med praktiker: om lärande, roller och tillgänglighet i forskning. I: H. Bertilsson Rosqvist, M. Elmersjö, & L. Kings (red.), *Aktionsforskning: möjligheter, utmaningar och variationer*. Studentlitteratur.
- Eriksson, C. (2017). Kunskapsutveckling för ökad samverkan inom socialtjänsten kring barn och familj i riskzonen: om partipatoriska processer, strukturer och betydelser. *Socialmedicinsk tidskrift*, (4), 505–516.
- Flanagan, N. (2020.) Considering a participatory approach to social work: service user research. *Qualitative Social Work*, 19, 1078–1094.
- Fraser, N. (2019). *Social justice and education*. Routledge books. Taylor & Francis.
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: power & the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Grasswick, H. (2019). Epistemic injustice in science, I: J. Kidd, J. Medina & G. Pohlhaus (red.), *The Routledge handbook of epistemic injustice*. Routledge.
- Grim, K., Tistad, M., Schön, U-K. & Rosenberg, D. (2019). The legitimacy of user knowledge in decision-making processes in mental health care: an analysis of epistemic injustice. *Journal of Psychosocial Rehabilitation and Mental Health*, 6(2), 157–173. doi: 10.1007/s40737-019-00145-9
- Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J. (2018). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: the process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work*, 23, 316–323. doi:10.1111/cfs.12424
- Hughes, M. & Duffy, C. (2018). Public involvement in health and social sciences research: a concept analysis. *Health Expectations*, 21, 1183–1190.
- Jagosh, J., Macaulay, A. C., Pluye, P., Salsberg, J., Bush, P. L., Henderson, J., Sirett, E., Wong, G., Cargo, M., Herbert, C. P., Seifer, S. D., Green, L. W. & Greenhalgh, T. (2012). Uncovering the benefits of participatory research: implications of a realist review for health research and practice. *The Milbank Quarterly – A Multidisciplinary Journal of Population Health and Health Policy*, 90(2), 311–346.
- Kensing, F. & Greenbaum, J. (2013). Heritage: having a say. I: J. Simonsen & T. Robertson (red.), *Routledge international handbook of participatory design*. Routledge.

- Krieger, T., Floren, M., Feron, F. & Dorant, E. (2021). Optimizing a complex stroke caregiver support program in practice: a participatory action research study. *Educational Action Research*, 29(1), 37–59.
- Liabo, K. & Roberts, H. (2017). *Anonymity in participatory research: is it attainable? Is it desirable?* SAGE Publications. Tillgänglig på: <<https://dx.doi.org/10.4135/9781526437013>> [Hämtat: 2022-07-04].
- Mann, A. & Hung, L. (2019). Co research with people living with dementia for change. *Action Research*, 17(4), 573–590. doi: 10.1177/1476750318787005
- McCarry, M. (2012). Who benefits? A critical reflection of children and young people's participation in sensitive research. *International Journal of Social Research Methodology*, 15(1), 55–68. doi: 10.1080/13645579.2011.56819
- McLaughlin, H. (2006). Involving young service users as co-researchers: possibilities, benefits and costs. *The British Journal of Social Work*, 36(8), 1395–1410. doi: doi.org/10.1093/bjsw/bch420
- Minkler, M., Salvatore, A.L. & Chang, C. (2017). Participatory approaches for study design and analysis in dissemination and implementation research. I: R.C. Brownson, G. A. Colditz & E. K. Proctor (red.), *Dissemination and implementing research in health: translating science to practice*. doi: 10.1093/oso/9780190683214.003.0011
- Mossberg, L. (2016). Service user involvement in Swedish mental health and social care: an analysis of ideological dilemmas and subject positions in a collaborative context. *European Journal of Social Work*, 19(5), 716–730. <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2015.1081586>
- Muller, M. J. (2007). Participatory design: the third space in HCI. I: J. Jacko & A. Sears (red.), *Human-computer interaction handbook (2nd ed.)*. CRC Press.
- Muller, M. J., Wildman, D. M. & White, E. A. (1993). Taxonomy of PD practices: a brief practitioner's guide. *Communication of the ACM*, 36(6).
- Newbigging, K. & Ridley, J. (2018). Epistemic struggles: the role of advocacy in promoting epistemic justice and rights in mental health. *Social Science & Medicine*, 219, 36–44. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.10.003>
- Nind, M. (2017). The practical wisdom of inclusive research. *Qualitative Research*, 17(3), 278–288. doi: 10.1177/1468794117708123
- Nind, M. & Vinha, H. (2012). Doing research inclusively: bridges to multiple possibilities in inclusive research. *British Journal of Learning Disabilities*, 42, 102–109. doi: 10.1111/bld.12013
- Pavarini, G., Lorimer, J., Manzini, A., Goundrey-Smith, E. & Singh, I. (2019). Co-producing research with youth: the NeurOx young people's advisory group model. *Health Expectations*, 743–751.
- Robertson, T. & Simonsen, J. (2013). Participatory design: an introduction, I: J. Simonsen & T. Robertson (red.), *Routledge international handbook of participatory design*. Routledge.
- Rosson, M. B. & Carroll, J. M. (2007). Scenario-based design. I: J. Jacko & A. Sears (red.), *Human-computer interaction handbook*. CRC Press.
- Rudd, D. & Kwang Hwang, S. (2021). Participatory research in a pandemic: the impact of covid-19 on co-designing research with autistic people. *Qualitative Social Work*. doi: 10.1177/14733250211040102
- Schuler, D. & Namioka, A. (1993). *Participatory design: principles & practices*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale
- Strier, R. (2007). Anti-oppressive research in social work: a preliminary definition. *British Journal of Social Work*, 37(5), 857–871.
- Tierney, G., Horstman, T. & Tzou, C. (2021). Youth co-design of responsive digital badge systems: disrupting hierarchy and empowering youth. *CoDesign*, 17(3), 313–329. doi: 10.1080/15710882.2019.1654522

- Vis, S. A., Strandbu, A., Holtan, A. & Thomas, N. (2011). Participation and health: a research review of child participation in planning and decision-making. *Child and Family Social Work*, 16, 325–335.
- Wallerstein, N., Oetzel, J. G., Sanchez-Youngman, S., Dickson, E., Koegel, P., Magarati, M., Parker, M., Richmond, A. & Duran, B. (2020). Engage for equity: a long-term study of community-based participatory research and community-engaged research practices and outcomes. *Health Education & Behaviour*, 47(3), 380–390. doi: 10.1177/1090198119897075